

ارزیابی مشکلات، موانع، نیازهای صنعت گردشگری از دیدگاه اقتصادی در استان کرمانشاه (با تاکید بر پارک جنگلی طاقبستان)

طاهره شهبازی^{۱*} بهناز قهیه ای^۲

- ۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر
- ۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر

چکیده:

استان کرمانشاه یکی از مناطقی است که در کشاکش جنگ تحمیلی آسیب فراوانی دیده و در دوران سازندگی نیز از توسعه مطلوبی برخوردار نشده است. یکی از زمینه‌های رشد این استان می‌تواند صنعت گردشگری باشد. استان کرمانشاه استعدادهای تاریخی، طبیعی، زیارتی - مذهبی و انسانی فراوانی دارد که عمدتاً ناشکفته باقی مانده است. از این استعدادهای می‌توان در جذب گردشگر و نهایتاً کمک به توسعه اجتماعی و اقتصادی بهره گرفت. پارک جنگلی طاقبستان با ارائه سطوح مختلفی از خدمات زیست محیطی برای مردم، در دامنه جنوبی کوه طاقبستان و در بالا دست شمال غربی آثار تاریخی طاقبستان شهر کرمانشاه واقع شده است. این خدمات دارای ارزش‌های اقتصادی هستند که غالباً برآورد آنها با معیارهای عادی مشکل می‌باشد، زیرا درآمد مالی مستقیم ایجاد نمی‌کنند، اما منفی مانند افزایش کیفیت زندگی و فرصت‌های تفریحی را دربردارند، که عمدتاً با لحاظ نمودن برخی از شاخص‌ها می‌توان ارزش اقتصادی آنها را برآورد نمود. در این مطالعه به بررسی پارک جنگلی طاقبستان با استفاده از روش هزینه سفر منطقه‌ای پرداخته شده است. نتایج نشان داد که متغیرهایی مانند سن، سطح سواد و مقدار درآمد ماهانه باز دید کنندگان دارای تاثیر چشمگیری بر استفاده از تفرجگاه دارند. بررسی سطح درآمد ماهانه بازدیدکنندگان نشان داد که میان این متغیر و تعداد روزهای بازدید از تفرجگاه و نیز تمایل به پرداخت ورودیه، همبستگی بالایی وجود دارد. این نتایج به دست آمده چندان دور از انتظار نبود؛ چنانکه نتایج مشابهی برای پارک‌های ایالات متحده به دست آمده است. نتایج همچنین نشان داد که سطح تحصیلات نیز نقش مهمی در جذب گردشگران به پارک جنگلی طاقبستان داشت. چنانکه بیشترین تعداد بازدیدکنندگان با سواد بودند. سطح سواد رابطه مستقیم با میزان درآمد دارد؛ چنانکه با افزایش سطح تحصیلات، فرصتهای فراغتی افراد نیز افزایش می‌یابد. بررسی مطالعات انجام شده در برخی از تفرجگاه‌های کشور نشان می‌دهد که این مناطق برای نوجوانان تا میان سالان از جاذبه بیشتری برخوردارند. اما نتایج ما نشان داد که بیشترین تعداد بازدیدکنندگان (۴۸ درصد) در محدوده سنی ۳۵-۲۰ سال قرار داشتند. درآمدزایی پارک جنگلی طاقبستان که در بهار و تابستان ۱۳۹۳ محاسبه شد، برابر با مقدار ۷۸۷۰۴۲۴۸ تومان به دست آمد نتایج نشان دهنده لزوم توجه بیشتر و تدوین طرح جامع توسعه گردشگری استان برای پارک‌های جنگلی است که می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر در برنامه‌ریزی و مدیریت طرح‌های توسعه‌ای مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: گردشگری، توریسم، اقتصاد، روش هزینه سفر، پارک جنگلی طاقبستان، کرمانشاه

مقدمه:

اهمیت اکوتوریسم و تفریح و تفرج و سایر فعالیتهای مربوط به اوقات فراغت تا حد زیادی شناخته شده است. لکن ارزیابی منظم منافع تفرجی و منافع غیر بازاری دیگر جهت ترکیب جنبه‌های مثبت منافع زیست محیطی در سیاست و تصمیمات برنامه‌ریزی شده، امری ضروری است (برنات و روسچی، ۲۰۰۷). از طرفی کالاهای محیط زیستی همچون پارک جنگلی فاقد قیمت پولی مشخصی می‌باشند و ارزشگذاری خدمات غیر بازاری بر حسب واحدهایی غیر قابل قیاس با سایر کالاها و خدمات موجب می‌گردد که انسان، آن خدمات را مجانی فرض نماید و این امر، در سطح تصمیم‌گیری منجر به اتخاذ سیاستهای ناپایدار می‌شود (دیانت نژاد، ۱۳۸۲).

پارکهای منافع مختلفی را از طریق فعالیتهایی نظیر پیاده روی، کوهنوردی، پیک نیک، تماشای مناظر، استراحت و کمپینگ برای جوامع ایجاد می‌کنند. پارکهای همچین دارای منافع اکولوژیکی هستند که از مطالعه گیاهان و جانوران منطقه حاصل می‌شود. ایجاد و نگهداری از فضاهای باز به منظور حفظ سلامت و رفاه روحی و جسمی مردم توجیه دیگری برای وجود پارکهاست. منافع حاصل از پارکها به دو بخش مستقیم و غیرمستقیم قابل تفکیک است. منافع مستقیم خود به موارد مصرفی و غیر مصرفی تقسیم می‌شود. موارد مصرفی از بازدیدهای واقعی افراد از پارک ناشی می‌شود، از قبیل فعالیت‌های فیزیکی و تجارب آموزشی، موارد غیر مصرفی از احتمال بازدیدهای آینده از پارک یا فراهم آوردن زیستگاهی برای انواع گیاهان و جانوران منطقه به دست می‌آید. پارکها ممکن است محلی برای اکوسیستم‌های ارزشمند فراهم کنند که در نهایت منجر به تولید کالاها و خدمات مصرفی انسان و رفاه کلی جامعه می‌شوند و این در حقیقت نشان دهنده منافع غیر مستقیم پارکها است (لنسدل و گنگادهاران، ۲۰۰۳). بسیاری از منافع پارکها و سایر منابع طبیعی در بازارهای متداول قابل دادوستد نیستند و از این رو برآورد ارزش آنها به طور ساده و مستقیم امکان‌پذیر نیست و نمی‌توان میزان تقاضا برای پارکهای عمومی را از روابط بازاری استخراج کرد. این موضوع باعث می‌شود در برنامه‌ریزی برای ایجاد پارکها به مشکل برخورد شود؛ زیرا در عین حال که برنامه ریزان در جهت حداکثر سازی رفاه اجتماعی تلاش می‌کنند، باید قادر به تعیین سطحی باشند که در آن منافع حاصل از ایجاد پارکها بیشترین چربش را بر هزینه‌ها داشته‌باشد (لنسدل و گنگادهاران، ۲۰۰۳). ارزشگذاری به عنوان یک ابزار تحلیلی برای تصمیم‌گیری با هدف مقایسه سود و زیان سناریوهای معین تلقی می‌شود. به بیان دیگر، ارزشگذاری اقتصادی ابزاری است که اطلاعات مفیدی را برای تصمیم‌گیری بین گزینه‌های مختلف یا ترکیبات ممکن از مداخله‌های قابل ترجیح برای تصمیم‌گیران فراهم می‌آورد. بنابراین ارزشگذاری اقتصادی منابع طبیعی با بازگو کردن ارزش کمی کارکردها، کالاها و خدمات منابع طبیعی، برنامه‌ریزان و مدیران اجرایی، اجتماعی و اقتصادی را در برنامه‌ریزی حفاظت و بهره‌برداری پایدار منابع طبیعی یاری می‌دهد (امیر نژاد، ۱۳۸۶). روش‌های گوناگونی به منظور تعیین منحنی‌های تقاضای پارکها و سایر کالاهای عمومی مشابه ارائه شدند که امکان ارزیابی ارزش‌های متنوع پارکها را فراهم می‌سازند. در

این میان، روش هزینه سفر مهمترین و پرکاربردترین تکنیک برای اندازه‌گیری مازاد مصرف‌کننده حاصل از تفریحات است. براساس این روش، فرض بر این است که ارزش تفریحی مکان مورد نظر مطابق با هزینه‌هایی است که افراد برای استفاده از آن مکان متحمل می‌شوند (لنسدل و گنگاهاران، ۲۰۰۳).

تحقیقات مختلفی با استفاده از روش هزینه سفر جهت برآورد ارزش تفریحی مناطق مختلف صورت گرفته است. مایل و مندلسون (۱۹۹۱) ارزش تفریحی جنگل‌های ماداگاسکار را بین ۳۶۰ تا ۴۸۶ دلار در هکتار برآورد نمود. طی مطالعه صورت گرفته توسط کستانزا و همکاران (۱۹۹۷)، ارزش خدمات زیست محیطی ۱۷۱ اکوسیستم مختلف جهان مورد بررسی قرار گرفت و مجموع ارزش سالانه خدمات اکولوژیکی حاصل از جنگل‌ها برابر با ۹۶۹ دلار در هکتار برآورد گردید که این مقدار، ۱۲ درصد کل ارزش اکوسیستم‌های جهان را تشکیل می‌داد. لومیس و ریچاردسون (۲۰۰۰) نیز این ارزش را برای جنگل‌های ملی آمریکا برابر با ۶۰۰ میلیون دلار در سال برآورد کردند. بیدیت کنتنو و هرر و پریو (۲۰۰۰) با تحقیق در مورد منطقه باستانی کاستیل لئون اسپانیا با استفاده از روش هزینه سفر، ارزش تفریحی پارک ملی پندا گریس در لیسبون را محاسبه کرده و نتیجه گرفت که ارزش‌گذاری‌های متفاوت هزینه فرصت زمان می‌تواند منجر به برآوردهای متفاوتی از ارزش تفریحی منطقه شود. لنسدل و گنگاهاران (۲۰۰۳) با بررسی منافع تفریحی پارک البرت و آبگیر ماروندا در استرالیا، ارزش آنها را سالانه معادل ۲۲/۹ و ۲/۵ میلیون دلار برآورد کردند. آنها همچنین نتیجه گرفتند ارزش محاسبه شده به طور قابل ملاحظه‌ای به روش هزینه سفر به کار رفته و فرم تابع انتخاب شده بستگی دارد. چن و همکاران (۲۰۰۴) با کاربرد روش هزینه سفر منطقه‌ای به برآورد تقاضای تفریح در جزیره زیامن چین اقدام کرده و منافع تفریحی سواحل شرقی این جزیره را در حدود ۵۳ میلیون دلار تخمین زدند. نیلسن و همکاران (۲۰۰۵) با انتخاب فرم معکوس تابع تولید سفر، ارزش تفریحی کوهنوردی را در پارک ملی بلندن کر استرالیا با استفاده از روش هزینه سفر منطقه‌ای ۲۵۰۸۲۵ دلار در هر سال تعیین کردند. ارزش تفریحی منطقه جنگلی کایا باسی ترکیه، توسط پک و همکاران (۲۰۰۶) نیز برابر با ۲۷/۴۶۰ میلیون لیره ترکیه بوده است. جبارین و دهموریه (۲۰۰۶) با کاربرد روش هزینه سفر، میانگین ارزش تفریح در پارک ملی دبین واقع در اردن را ۱۰۰ دلار به ازای هر نفر در هر روز و سالانه ۱۹/۲ میلیون دلار اعلام کردند. رفیق و بنگاش (۲۰۰۷) منافع بازدیدهای توریستی دره چیتراپاکستان را با استفاده از روش هزینه سفر منطقه‌ای ۵۲۲۵۱۹۰ میلیون روپیه به دست آوردند. رلف و رایاگا (۲۰۰۷) به تعیین ارزش تفریحی در دریاچه‌های پشت سدهای کوئینزلند پرداخته و از روش‌های هزینه سفر فردی و منطقه‌ای به طور جداگانه برای دو گروه از ماهیگیران دائمی و موردی بهره گرفتند. نتایج آنها نشان دهنده تفاوت قابل توجه ارزش تفریحی بین گروه‌ها و مکانهای مختلف است. فلمینگ و کوک (۲۰۰۸) با برآورد تابع تولید سفر لگاریتمی، ارزش تفریحی دریاچه مکنزی و جزیره فریسر را در استرالیا با روش هزینه سفر منطقه‌ای ۳۱/۸ و ۱۹۱/۴ میلیون دلار برآورد کردند. در این مطالعه هیچ یک از متغیرهای دموگرافیک نظیر سن، درآمد و تحصیلات معنی دار شناخته نشدند. گورلوک و رهبر (۲۰۰۸) با انتخاب فرم خطی تابع تولید سفر، ارزش تفریحی حاصل از تماشای

پرنندگان را در دریاچه مانپاس ترکیه حدود ۱۰۳ میلیون دلار تعیین کردند. در جدول (۱) به طور خلاصه چند نمونه از مطالعاتی را که در زمینه برآورد ارزش تفرجی با استفاده از روش هزینه سفر صورت گرفته است، نشان داده شده است.

جدول (۱): مطالعات صورت گرفته با استفاده از روش هزینه سفر در خارج ایران

منطقه	مقدار ارزش برآورد شده در سال (میلیون دلار آمریکا)	منبع
ماهگیری در دریاچه پانتانال (Pantanal) (برزیل)	۵۶	(شرشتا و همکاران، ۲۰۰۲)
تالاب‌های شمالی استرالیا	۱	(ویتن و همکاران، ۲۰۰۲)
پارک‌های ملی آلپس (Alps) (استرالیا)	۱۰۰۰۰ - ۲۰۰۰۰۰	(استوکل و همکاران، ۲۰۰۶)
ایالت میشیگان (Michigan) (آمریکا)	۸۵	(نوچ، ۲۰۰۶)
جنگل‌های منطقه مالورکا (Mallorca) (اسپانیا)	۵۱/۲۵	(بستارد و همکاران، ۲۰۰۸)
سواحل کینگداو (Qingdao) (چین)	۸۰۷۰	(لی و همکاران، ۲۰۰۹)

در ایران نیز بررسی‌هایی برای برآورد ارزش تفرجی پارک‌های جنگلی با استفاده از روش هزینه سفر صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به ارزش‌گذاری تفرجی پارک‌های جنگلی چیتگر (فضلی، ۱۳۸۳)، عباس آباد بهشهر (سهرابی، ۱۳۸۴)، پردیسان و لویزان (مجان و منوری، ۱۳۸۴) سروان رشت (عابدین زاده، ۱۳۸۴) و طالقانی تهران (پیشکاری و اسماعیلی ساری، ۱۳۸۶) اشاره نمود. سایر مطالعات صورت گرفته در زمینه برآورد ارزش تفریحی تفرجگاه به روش هزینه سفر در قالب جداول (۲) آورده شده است.

جدول (۲): تعدادی از تحقیقات انجام شده در ایران بر اساس روش هزینه سفر

روش	محقق	سال	موضوع و مکان مورد مطالعه
هزینه سفر منطقه ای	عباس اسماعیلی ساری و نگین لطیفی اسکویی	۱۳۸۵	ارزش‌گذاری اقتصادی - تفرجگاهی پارک جنگلی عون بن علی تبریز
	سمیه سعودی شهابی و عباس	۱۳۸۵	تعیین ارزش تفرجگاهی تالاب انزلی
سید رشید فلاح شمسی و همکاران	اسماعیلی ساری	۱۳۸۶	تعیین ارزش اقتصادی اراضی طبیعی حومه شهرها برای برنامه‌ریزی گردشگری (پارک قلعه دره سی در حومه شهر کلبر در آذربایجان شرقی)
	سید رشید فلاح شمسی و همکاران		برآورد ارزش اقتصادی گردشگری در مراعات پارک ملی کویر ایران
	داوود مافی غلامی	۱۳۸۸	ارزش تفرجگاهی تالاب بین المللی چنخاور
	محسن دهقانی و همکاران	۱۳۸۹	ارزش‌گذاری تفرجگاهی جنگل‌های مانگرو در منطقه حفاظت شده حرا
	داوود مافی غلامی	۱۳۹۰	ارزش‌گذاری اقتصادی تفرجگاه‌های طبیعی چشمه دیمه چهارمحال و بختیاری

ضرورت و اهمیت انجام این پژوهش برای پارک جنگلی طاقبستان به دلیل ویژگی خاص آن برای توسعه اکوسیستم می باشد که می‌تواند نقش مهمی در زمینه توسعه فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی استان بازی کند و هدف اصلی این پژوهش ارزش‌گذاری تفرجگاهی پارک طاقبستان شهر کرمانشاه با استفاده از روش هزینه سفر منطقه ای است که، نتایج حاصل شده می‌تواند، به عنوان ابزاری مؤثر در برنامه‌ریزی و مدیریت طرح‌ها توسعه‌ای مورد استفاده قرار گیرد.

مبانی نظری تحقیق:

جهت ارزیابی اقتصادی مناطق گردشگری، از شیوه‌های ارزش‌گذاری مختلفی استفاده می‌شود. از میان این روش‌ها، روش هزینه‌ی سفر (TCM)، به عنوان ابزاری مناسب جهت ارزش‌گذاری مناطق گردشگری مورد استفاده قرار می‌گیرد (هانلی و اسپیش، ۱۹۹۳؛ اسمیت، ۱۹۸۹). این روش که نمونه‌ای از روش‌های بازار جانشین محسوب می‌شود، از قیمت‌های واقعی بازار برای قیمت‌گذاری ویژگی‌های غیر بازاری محیط زیست بهره می‌گیرد (خورشید دوست، ۱۳۷۶؛ کمف، ۱۳۷۹) و اغلب به عنوان روشی غیرمستقیم برای برآورد منافع تفریحی حاصل از گردشگاه‌هایی مانند سواحل و دریاچه‌ها، پارک‌های جنگلی، چشمه‌ها، آبشارها، مکان‌های تاریخی و طبیعی و دیگر جاذبه‌های تفریحی به کار می‌رود (چن و همکاران، ۲۰۰۴). روش هزینه سفر، روشی مبتنی بر نظر سنجی است که در آن با تهیه پرسشنامه و قرار دادن آن در اختیار یک نمونه بازدیدکنندگان در یک سایت، اطلاعاتی در مورد محل اقامت، تعداد دفعات مراجعه و سفر (هدف، طول، هزینه‌ها و غیره) از آنان جمع‌آوری می‌شود با بررسی این پرسشنامه‌ها، هزینه‌های سفر را می‌توان در ارتباط با دیگر عوامل تجزیه و تحلیل نمود. پس از آن، تابع تقاضا به منظور برآورد ارزش تفریح و سرگرمی از کل سایت مورد استفاده قرار می‌گیرد و به این ترتیب برآورد تمایل به پرداخت افراد از ارزش‌های تفریحی سایت میسر می‌شود. (افتک، ۲۰۰۶) جدول (۳) ویژگی‌های این روش را نشان می‌دهد.

جدول (۳): ویژگی‌های روش هزینه سفر

تاریخچه	روش هزینه سفر، نمونه‌ای از روش جانشین بازار است که در طی دهه‌های اخیر بسط یافته است.
✓	روش‌های ارزش‌گذاری پارک‌ها و تفرجگاه‌ها نخستین بار در ایالات متحده آمریکا و بعد در کشورهای اروپایی اجرا شده است.
✓	هتلینگ (۱۹۴۷) در آمریکا، هزینه دورترین فاصله را به عنوان قیمت بازاری معادل یک بار استفاده از تفریحگاه مبنا قرار داد.

✓	جک کلاوسون و ماریون نچ ^۱ عمدتاً به عنوان دو چهره مهم در توسعه اولیه TCM در نظر گرفته شده‌اند.	
✓	از نظر فلسفی TCM در دسته کلی اقتصاد رفاه نئوکلاسیک قرار می‌گیرد.	پایه نظری
✓	یکی از روشهای ترجیحات مشهود	
✓	رفتار مشاهده‌پذیر را می‌توان به منظور برآورد ارزش برای کالاهای زیست محیطی از طریق در نظر گرفتن هزینه سفر به عنوان جانشینی برای متغیر قیمت‌های پذیرش شده، به کار گرفت.	
✓	هزینه‌های سفر را می‌توان جانشینی برای قیمت استفاده از امکان تفریحی دانست.	
✓	هزینه‌های سفر متحمل شده توسط یک فرد از دو عنصر تشکیل شده است: الف- هزینه‌های سفر ب- ارزش زمان	
✓	ارزش مکان تفریحی مطابق با هزینه‌هایی است که فرد استفاده کننده برای استفاده از آن مکان متحمل می‌شود	
✓	از قیمت‌های واقعی بازار برای قیمت‌گذاری ویژگی‌های غیربازاری محیط زیست استفاده می‌کند.	
✓	داده‌های مربوط به محل اقامت از بازدید کنندگان، اطلاعات جمعیتی، تعداد دفعات مراجعه به سایت و دیگر سایت‌های مشابه و اطلاعات مربوط به سفر، هزینه حمل و نقل، مقدار زمان سفر، و انواع ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی بازدید کنندگان.	داده های مورد نیاز
✓	استفاده از سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS)، به خصوص در برنامه‌های کاربردی این روش، می‌تواند به تعریف هزینه‌های سفر و خصوصیات اجتماعی و اقتصادی مراجعه کنندگان کمک نماید.	
✓	برآورد تسهیلات تفریحی در فضای باز مانند پارک‌ها یا دریاچه‌ها	کاربردها
✓	برآورد تمایل کاربر به پرداخت برای دسترسی به امکان خاص تفریحی بویژه در نواحی روستایی	
✓	ارزشگذاری کاربردهای تفریحی محیط زیست (تعیین ارزش تفریحی امکان طبیعی)	
✓	بهترین مورد استفاده این روش، ارزشگذاری یک مکان با ویژگی‌های بدون تغییر است.	
✓	از این روش می‌توان از طریق محاسبه حساسیت تقاضا نسبت به درآمد و هزینه برای سرمایه‌گذاری‌های آینده، برای محاسبه سایر طرح های تفریحی استفاده کرد .	
✓	بر اساس داده‌های مشاهده پذیر از رفتار واقعی و انتخابها (مبتنی بر داده‌های واقعی)	مزایا
✓	نسبتاً کم هزینه	
✓	تولید پاسخهای قابل اطمینان در صورت دسترسی به سایت و انجام مطالعات کامل	
✓	راهکار این روش قوی و قابل اعتماد است.	
✓	کاربردهای آسان و کار با نمونه‌های نسبتاً کوچک	
✓	یک ابزار بالقوه مفید برای تولید برآورد ارزش استفاده از سایت‌های تفریحی	
✓	ساده بودن تفسیر و توجیه نتایج	
✓	تشریح عکس‌العمل واقعی مردم در مورد امکانات تفرجگاهی	
✓	نتایج آن عمدتاً شبیه نتایج حاصله از روشهایی نظیر ارزشگذاری مشروط می‌باشد.	
✓	نیازمند رفتارهای مشاهده‌پذیر	
✓	محدود به موقعیت‌های استفاده از منابع موجود در محل	
✓	محدود به ارزیابی وضعیت کنونی	
✓	مشکلات احتمالی انتخاب نمونه	
✓	دشواری ارزشگذاری زمان سفر برای سفرهای کوتاه، نظیر نواحی شهری	کاستی‌ها
✓	دشواری تطبیق هزینه‌ها برای سفرهای چند منظوره و سفرهایی که به چند مکان انجام می‌شوند.	
✓	تنها قادر به اندازه‌گیری مزایای حاصل از ارزش مصرفی مستقیم بوده و نمی‌تواند مزایای غیرقابل استفاده را از جمله ارزش وجودی و ارزش انتخاب را اندازه‌گیری نماید.	
✓	معیارها فقط ارزشها را در نظر می‌گیرند.	
✓	امکان نیاز به مقادیر زیادی از داده برای ارزیابی ارتباط میان قیمت، کمیت و مکان برای انتخاب میان سایتها	
✓	مشکل تعیین هزینه فرصت زمان صرف شده	
✓	برای اندازه‌گیری ارزش کالا و خدمات (بجز ارزش مکان‌های خاص) مناسب نیست.	
✓	هزینه‌بر بودن و زمان‌بر بودن جمع آوری داده‌ها	
✓	مدل هزینه سفر نیز به لحاظ فنی و آماری پیچیده است.	

روش هزینه سفر به دلایل زیر، به عنوان ابزاری مناسب جهت ارزشگذاری مکان‌های تفرجی

محسوب می‌گردد:

- بدون بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر تقاضای تفریحات، امکان ارزشیابی آن مشکل به

نظر می‌رسد و این روش تنها روشی است که عکس‌العمل واقعی مردم را در مورد امکانات تفرجگاهی

تشریح می‌کند.

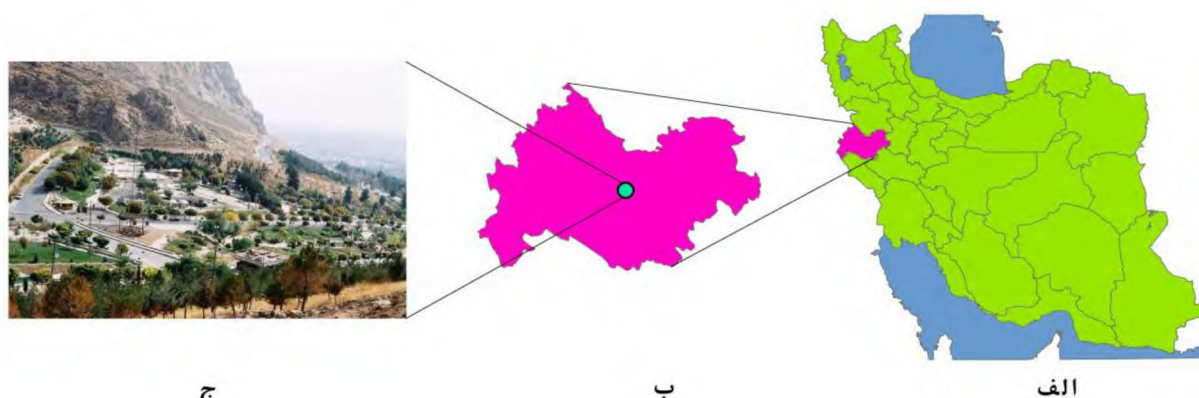

- از این روش، می‌توان از طریق محاسبه حساسیت تقاضا نسبت به درآمد و هزینه برای سرمایه‌گذاری‌های آینده، برای محاسبه سایر طرح‌های تفریحی استفاده کرد.
- ارزش اقتصادی تفرجگاه‌ها و مقایسه منحنی‌های تقاضای آن نشان دهنده عکس‌العمل واقعی تقاضا کننده در مقابل تفرجگاه‌های گوناگون است.
- طریقه محاسبه‌ای که در این روش به کار گرفته می‌شود، نه تنها عکس‌العمل مردم را در برابر عرضه موجود با توجه به عوامل اقتصادی و اجتماعی اندازه می‌گیرد، بلکه با مطالعه بیشتر پیشنهادات داده شده از طرف استفاده‌کنندگان، می‌توان نیازهای آتی جامعه را از نظر امکانات تفرجگاهی پیش‌بینی کرده و به این ترتیب اطلاعات حقیقی برای طرح‌ریزی آینده امکان‌پذیر می‌گردد (پیشکاری و ساری، ۱۳۸۶).

۳- روش تحقیق

۳-۱- انتخاب تفرجگاه مورد مطالعه

در این تحقیق با توجه به ویژگیهای منحصر به فرد پارک جنگلی طاقبستان در استان کرمانشاه به لحاظ موقعیت مکانی و هم‌جواری با مجموعه تاریخی - فرهنگی طاقبستان و ترکیب بهره‌برداری و استفاده گسترده از آن به عنوان یک منبع تفرجگاهی توسط شهروندان، جهت ارزشگذاری اقتصادی - تفریحی انتخاب گردید. شکل (۱) موقعیت جغرافیایی پارک جنگلی طاقبستان را در استان کرمانشاه نشان می‌دهد.

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی پارک جنگلی طاقبستان

۳-۲- روش بررسی

جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های کمی و کیفی، بازدید از مناطق، تنظیم پرسشنامه‌ها و تجزیه و تحلیل یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای رایانه‌ای، مبانی اصلی روش بررسی این تحقیق بوده است. برای تهیه داده‌های خام مورد نیاز، پرسشنامه‌هایی حاوی ۳۳ سوال در دو بخش اقتصادی و اجتماعی تهیه گردید. با توجه به عدم دسترسی به اطلاعات قابل قبول در خصوص تعداد بازدیدکنندگان از پارک جنگلی طاقبستان، براساس روش انجام شده توسط رندال (۱۹۹۴)، چن و همکاران (۲۰۰۴)، پک و همکاران (۲۰۰۵)، گورلوک

وهمکاران (۲۰۰۸) و فلمینگ و همکاران (۲۰۰۸)، تعداد ۷۲ پرسشنامه در ایام مختلف هفته، طی بهار و تابستان ۱۳۹۳ و به طور تصادفی در بین بازدیدکنندگان واقع در نقاط مختلف تفرجگاه توزیع گردید. مجموعاً از تعداد ۷۲ پرسشنامه تکمیل شده، تعداد پرسشنامه پس از مطالعه و بررسی دقیق به دلیل وجود اشتباه و نقص در تکمیل حذف گردیدند و در نهایت تعداد ۶۵ پرسشنامه جهت انجام تجزیه و تحلیل، مورد استفاده قرار گرفت.

۳-۲-۱- اجرای روش هزینه سفر

به دو روش میتوان هزینه سفر را برای ارزش گذاری تفریحی در نظر گرفت: روش هزینه سفر انفرادی ITCM و روش هزینه سفر منطقه ای ZTCM (رنالد، ۱۹۹۴). در روش هزینه سفر منطقه ای، متغیر وابسته تعداد مسافرت های بازدید کنندگان به یک مکان در طی یکسال (یا فصل) است. در روش هزینه سفر منطقه ای، متغیر وابسته تعداد مسافرت های صورت گرفته بوسیله جمعیت هر منطقه یا ناحیه ی مشخص به یک مکان است. روش نخست، مناسب مکان هایی است که مکرراً توسط افراد محلی مورد بازدید قرار می گیرند و در مورد بازدیدکنندگانی که از نواحی دور به یک مکان مراجعت می کنند روش دوم مناسب تر است (فلمینگ و کوک، ۲۰۰۸). در این تحقیق با توجه به اینکه غالب بازدید کنندگان پارک جنگلی طاق بستان، از استان های مجاور بودند از روش هزینه سفر منطقه ای استفاده شد. به طور کلی روش هزینه سفر منطقه ای هفت مرحله دارد:

- مرحله اول: تهیه نقشه به منظور تعیین موقعیت منطقه ای مورد نظر؛
- مرحله دوم: تعیین مجموعه دواير متحدالمرکز در اطراف منطقه به شعاع های مختلف ولی به فواصل ثابت؛
- مرحله سوم: محاسبه ی نسبت بازدید به ده هزار نفر جمعیت محصور در هریک از دواير فوق (VR^3)؛
- مرحله چهارم: محاسبه ی میانگین مسافت، هزینه و زمان سفر رفت و برگشت برای هر یک از نواحی محصور در دواير فوق؛

با توجه به اینکه در تخمین رابطه میان شما بازدیدکنندگان به یک تفرجگاه، بعد مسافت محل زندگی افراد از تفرجگاه و میانگین هزینه ی دسترس، اساس روش هزینه سفر است؛ از این اولین مرحله، یافتن رابطه ی میان فاصله ی محل سکونت بازدیدکنندگان نسبت به محل تفرجگاه می باشد. بدین منظور، ابتدا نقشه تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۳ ایران تهیه گردید؛ سپس با در نظر گرفتن پارک جنگلی طاق بستان به عنوان مرکز، ۵ دایره هم به فواصل ثابت ۳۰۰ کیلومتر رسم شد که کل کشور را پوشش دهد. در مرحله بعد با در نظر گرفتن وسعت هر بخش، جمعیت ساکن در هر ناحیه با استفاده از نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ ایران محاسبه گردید (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰). در واقع با ناحیه بندی کشور، برآوردی از جمعیت، تعداد بازدیدکنندگان و میانگین مسافت هر ناحیه تا پارک جنگلی طاقبستان به دست آمد. کل هزینه

سفر برای هر بازدید کننده از مجموع هزینه‌ی سوخت و استهلاک اتومبیل بعلاوه هزینه‌ی فرصت زمان صرفه شده محاسبه گردید.

هرچند که استفاده از این روش کم هزینه و تفسیر و توجیه آن نسبتاً ساده است (هاسپل و جانسون، ۱۹۸۲)؛ اما در استفاده از آن مشکلاتی مانند تعیین هزینه‌ی فرصت زمان صرف شده، تعیین طول مدت بازدید و چیدمان مولفه‌های مدل وجود دارد (کلاوسون و نسچ، ۱۹۶۶). افراد با سفر به مکان‌های تفرجی بخشی از زمان کاری یا درآمد خود را از دست می‌دهند (وارد و لومیس، ۱۹۸۶). در برآورد ارزش تفرجی یک مکان، نادیده گرفتن هزینه‌های فرصت زمان صرف شده باعث کاهش تخمین ارزش تفرجی یک مکان می‌گردد (هولدن، ۲۰۰۰، اسمیت و همکاران، ۱۹۸۳) هزینه‌ی فرصت زمان صرف شده معمولاً مساوی یک دوم یا یک چهارم دستمزد روزانه‌ی افراد در نظر گرفته می‌شود (مک کونل و استراند، ۱۹۸۱) لذا در این تحقیق مانند روش انجام شده توسط سزارو و نسچ (۱۹۷۰) و سزارو (۱۹۷۶) برای برآورد هزینه‌ی فرصت زمان صرف شده توسط بازدیدکنندگان از نرخ یک سوم دستمزد روزانه استفاده گردید. مدت زمان اقامت در محل نیز یکی از موارد مشکل‌زا است. معمولاً بازدیدکنندگانی که در فاصله‌ی دورتری نسبت به تفرجگاه زندگی می‌کنند در مقایسه با آنها که در فاصله‌ی نزدیکتری هستند، مدت زمان طولانی‌تری در تفرجگاه اقامت می‌کنند و این امر بر تابع تقاضای تفرجگاه اثر گذار است. برای رفع این مشکل مطابق با تحقیق صورت گرفته توسط بتمن و همکاران (۱۹۹۶)، تنها هزینه‌های سفر از محل سکونت بازدید کننده تا تفرجگاه مورد محاسبه قرار گرفت. بخشی از محاسبه‌ی هزینه سفر مربوط به نوع سوخت و نوع وسیله نقلیه‌ی مورد استفاده بود که در پرسشنامه ملحوظ گردید.

متغیرهای اقتصادی - اجتماعی در نظر گرفته شده برای این مدل شامل سن، میزان تحصیلات و مقدار درآمد ماهانه بود. برای تعیین سن، با استفاده از سرشماری سال ۱۳۹۰ ایران، طبقات سنی کمتر از ۲۰ سال، ۲۰-۳۵، ۳۵-۵۰، و بیشتر از ۵۰ سال تعیین گردید و میانگین این طبقات سنی به عنوان نزدیکترین مقدار به سن پرسش شونده در نظر گرفته شده. برای تعیین سطح تحصیلات بازدیدکنندگان، تعداد سطح تحصیلی شامل بیسواد، دیپلم، فوق دیپلم، کارشناسی و کارشناسی ارشد و بالاتر در نظر گرفته شد. برای تعیین مقدار درآمد ماهانه، مقدار درآمد کمتر از ۳۰۰ هزار تومان تا بیشتر از ۱۸۰۰ هزار تومان در ۷ طبقه درآمدی تقسیم بندی شد. همانند روش تعیین سن، برای تعیین میزان درآمد ماهانه نیز درآمد هر فرد برابر مقدار میان‌ی هر طبقه‌ی ۳۰۰ هزار تومانی در نظر گرفته شد.

● مرحله پنجم: مدلسازی یا تعیین رابطه‌ی بین بعد مسافت، هزینه سفر و شمار افراد مراجعه کننده به تفرجگاه که براین اساس محقق میتواند تابع تقاضا را برای بازدید کننده‌ی متوسط برآورد کند. همانطور که قید گردید در این تحقیق از روش هزینه سفر کلاوسون استفاده گردید. بطور کلی میتوان این روش را در مدل تابع زیر خلاصه کرد:

$$V_{ij}/N_i = F(TC_{ij}, S_{ij}, A_{jk}) \quad (1)$$

که در آن: V_{ij} شمار مراجعه کنندگان از ناحیه I به تفرجگاه j ؛ NI تعداد کل جمعیت ناحیه I ؛ TC_{ij} هزینه دسترسی از ناحیه i به تفرجگاه j ؛ S_{ij} ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی افراد ساکن در ناحیه I که از تفرجگاه j استفاده می کنند؛ A_{jk} جذابیت و ویژگیهای زیبایی شناختی تفرجگاه j در مقایسه با سایر مناطق تفرجگاهی k (ویلیس و گارود، ۱۹۹۱). علاوه بر متغیرهای مستقل فوق، در تفرجگاه های دارای هزینه ورودیه، مونس (۲۰۰۳) پیشنهاد در نظر گیری این هزینه را هم داده است.

- مرحله ششم: محاسبه تابع تقاضا برای بازدید با استفاده از رابطه I به دست آمده برای تفرجگاه؛
- مرحله هفتم: محاسبه I سطح زیر منحنی تقاضا جهت تعیین ارزش اقتصادی تفرجگاه. برای تابع تقاضا و محاسبه I سطح زیر منحنی این تابع از روش رگرسیون حداقل مربعات استفاده گردید. در این مدل نسبت تعداد مراجعین در هر ۱۰۰۰۰ نفر بازدید کننده بر جمعیت ناحیه I مبدا مربوط به بازدید کننده VR به عنوان متغیر وابسته و متوسط هزینه سفر و سه متغیر اقتصادی - اجتماعی، مدل به دست آمده به صورت یک مدل ساده شده ارائه گردید.

با توجه به این که در تحلیل اقتصادی تفرجگاه، رابطه I بین هزینه I متوسط و شمار بازدید کنندگان نشان دهنده I رفتار بازدید کننده نسبت به تغییرات هزینه است، لذا در پرسشنامه ها برای آگاهی از رفتار بازدید کنندگان در قبال پرداخت هزینه I ورود، به پرسش شونده فرصت انتخاب ورودیه های فرضی ۷۵۰، ۵۰۰، ۲۵۰، ۱۷۵۰، ۱۵۰۰، ۱۲۵۰، ۱۰۰۰ و ۲۰۰۰ تومان داده شد و با افزودن مقادیر این ورودیه ها به متوسط هزینه دسترسی به تفرجگاه و قرار دادن این مقادیر جدید در مدل ساده شده I به دست آمده، نسبت جدید تعداد بازدید کننده ها برای هزینه های جدید بر حسب ده هزار نفر محاسبه گردید. در نهایت با محاسبه I سطح زیر منحنی تقاضای I به دست آمده از نسبت جدید بازدید کنندگان و با استفاده از مدل شماره I (۲)، ارزش تفرجی روزانه تفرجگاه به دست آمد (ویلیسن، ۱۹۹۱).

$$V = \sum_{i=1}^n N \cdot AP$$

که در این مدل: V ارزش اقتصادی تفرجگاه، N تعداد بازدید کنندگان و AP قیمت ورودیه فرض است.

- مرحله هشتم: بررسی برخی از ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی افراد بازدید کننده از قبیل سطح سواد، سن، جنسیت، میزان تحصیلات، میزان درآمد و غیره می باشد.

۴- نتایج:

۴-۱- نتایج محاسبه ارزش تفرجی پارک جنگلی طاق بستان

متغیرهای I به دست آمده حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه های مربوط به پارک جنگلی طاق بستان برای هر یک از نواحی مبدا بازدید کنندگان، در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول (۴): متغیرهای به دست آمده حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه های پارک جنگلی طاقبستان

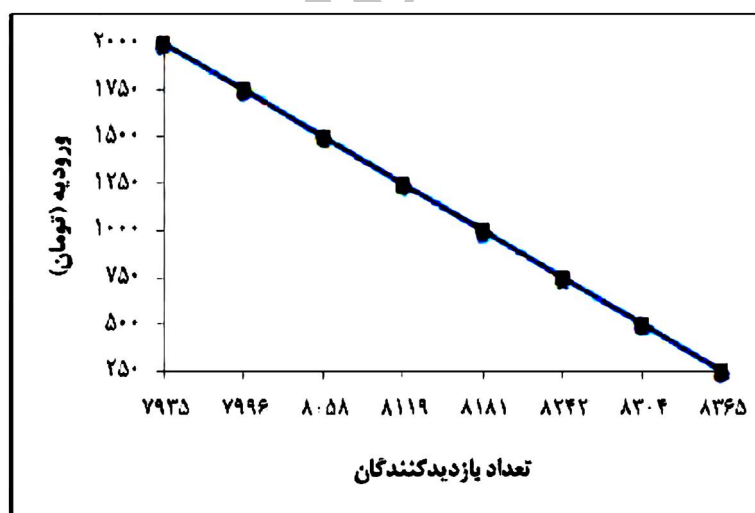
ناحیه	جمعیت ناحیه (نفر) (۱)	تعداد بازدیدکنندگان (نفر)	تعداد بازدیدکنندگان نسبت به ۱۰۰۰۰ نفر (۲)	متوسط تعداد بازدید (۳)=(۲/۱)	متوسط هزینه سفر (TC) (تومان)	متوسط درآمد ماهانه (I) (تومان)	متوسط سطح سواد (E) (سال)	متوسط سن (A) (سال)
۱	۱۰۰۲۳۳۹۴	۱۴۷	۵۲۶۹	۰/۰۰۰۵۲۵	۱۳۴۶۰	۱۲۰۰۰۰۰	۱۲/۳۷	۳۸/۴۴
۲	۱۲۳۷۰۸۸۰	۳۷	۱۳۲۶	۰/۰۰۰۱۱	۲۱۵۲۳	۱۲۳۷۵۰۰	۱۰/۲۵	۴۳/۴۳
۳	۳۱۹۳۷۷۴۴	۷۳	۲۶۱۷	۰/۰۰۰۰۸۱۹	۲۶۴۳۵	۱۳۱۰۵۲۶	۱۳/۵۸	۳۶/۵۸
۴	۱۰۶۱۶۸۰۶	۱۲	۴۳۰	۰/۰۰۰۰۴۰۵	۳۰۳۲۸	۱۵۰۰۰۰۰	۱۴	۲۳/۶۷
۵	۱۰۱۹۰۸۴۵	۱۰	۳۵۸	۰/۰۰۰۰۳۵۱	۳۹۲۸۷	۱۰۰۰۰۰۰	۱۳	۳۵/۶۷

همانطور که قید گردید، ارزش اقتصادی - تفرجی پارک جنگلی طاق بستان بر اساس تابع تقاضا محاسبه می گردد. معادله ی رگرسیون این تابع برای پارک جنگلی طاق بستان در جدول (۵) نشان داده شده است.

نام منطقه	معادله رگرسیونی
پارک جنگلی طاق بستان	$VR = \exp(-0.246TC + 974.466E + 55.384A - 0.005I + 249.078)$

جدول (۵): معادله رگرسیونی پارک جنگلی طاق بستان

با در نظر گیری معادله ساده شده فوق، زیر منحنی تقاضای تفرجی پارک جنگلی طاق بستان (شکل ۵) که همان ارزش تفرجی روزانه ان می باشد، معادل ۷۲۷۰۴۵۳۸ تومان گردید.

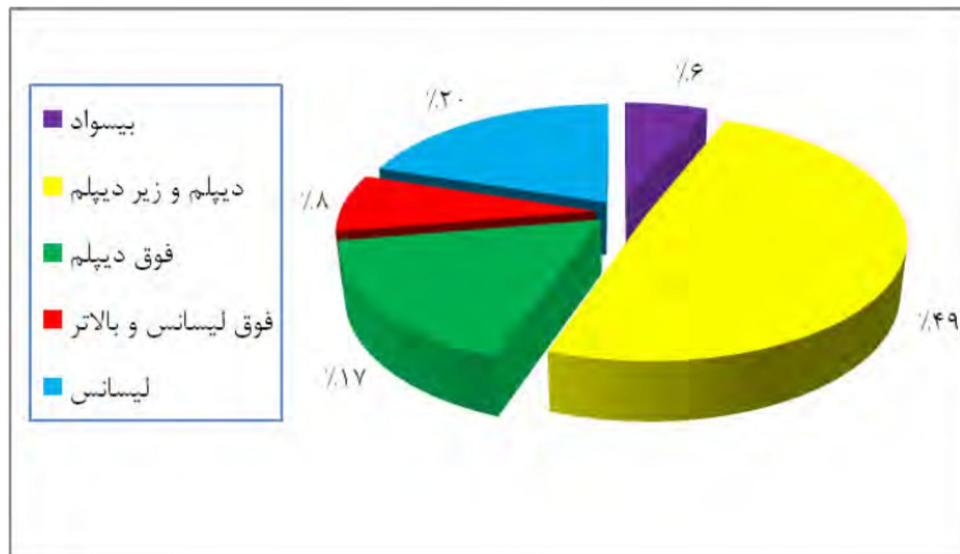
شکل (۵) منحنی تقاضای پارک جنگلی طاق بستان - سال ۱۳۹۲

۴-۲- نتایج بررسی خصوصیات اقتصادی واجتماعی گردشگران پارک جنگلی طاق بستان

۴-۲-۱- سطح تحصیلات گردشگران

میزان تحصیلات بدلیل کیفی بودن، نقش مهمی در جذب بازدید کنندگان به تفرجگاه دارد. بررسی سطح سواد بازدید کنندگان نشان داد که ۶ درصد افراد بیسواد، ۴۹ درصد افراد دارای سطح سواد دیپلم و

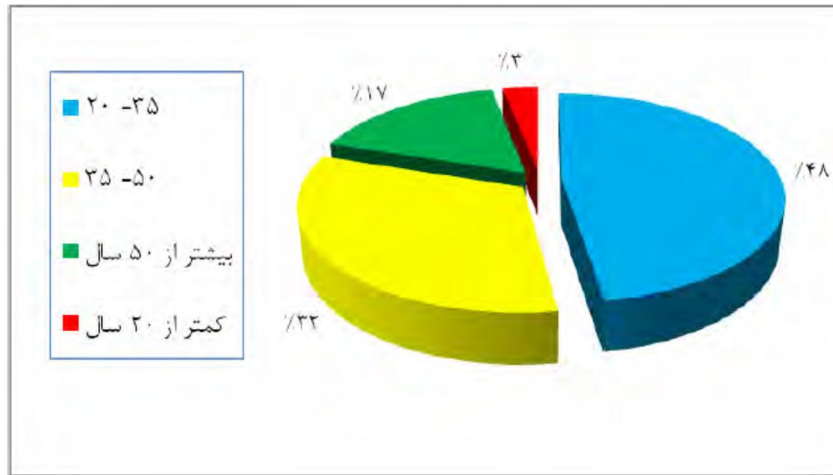
زیر دیپلم، ۱۷ درصد فوق دیپلم، ۲۰ درصد لیسانس و ۸ درصد دارای سطح سواد فوق لیسانس و بالاتر بودند (شکل ۶) نتایج نشان دهنده بالا بودن تقریبی سطح تحصیلات بازدیدکنندگان پارک جنگلی طاق بستان است؛ چنانچه هر بازدید کننده به طور متوسط دارای ۱۲/۶ سال سابقه تحصیلات بود.

شکل (۶): نتایج سطح سواد بازدید کنندگان

۴-۲-۲- گروه های سنی گردشگران

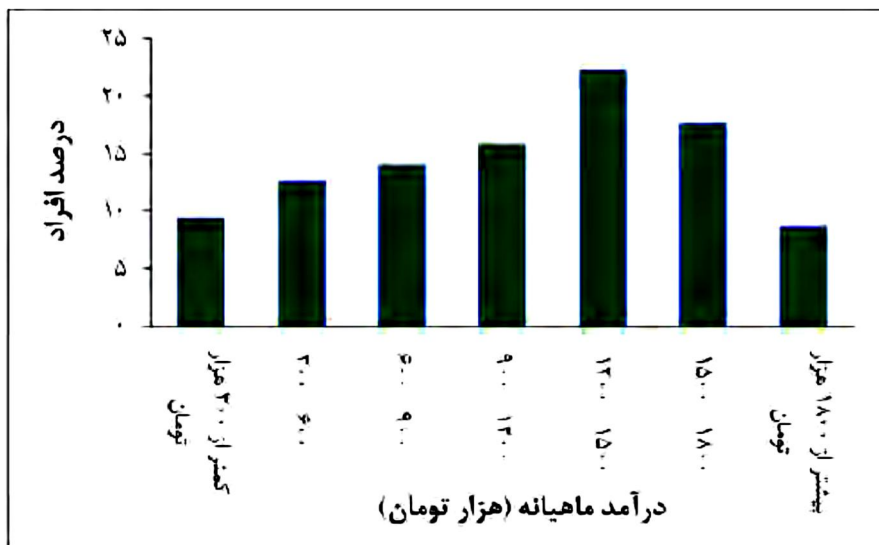
بررسی گروههای سنی از این جهت انجام می شود که مناطق تفرجگاهی برای سنین مختلف مراجعه کننده، باید دارای برنامه تفرجی باشد و اینکه تمامی گروههای سنی بتوانند از تفرجگاه استفاده موثر داشته باشند. البته برای دستیابی به این هدف، علاوه بر نیاز تفرجی و سلیقه های افراد، توان و پتانسیل محیطی منطقه تفرجی نیز مد نظر قرار گیرد. نتایج بررسی نشان داد که بیشترین تعداد گردشگران (۴۸) درصد پارک جنگلی طاق بستان در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال قرار داشتند و کمترین تعداد (۳ درصد) در گروه سنی کمتر از ۲۰ سال قرار داشتند شکل (۷) نشان دهنده درصد افراد تشکیل دهنده هر یک از گروههای سنی است. نتایج این مطالعه نشان داد که بیشترین تعداد بازدیدکنندگان (۴۸ درصد) در محدوده ی سنی ۲۰-۳۵ سال قرار داشتند که این خود می تواند به دلیل کمبود امکانات رفاهی موجود در تفرجگاه، بخصوص برای گروه های سنی پایین تر از ۲۰ سال و بالاتر از ۵۰ سال باشد.

شکل ۷ درصد افراد واقع در هر یک از گروه های سنی

۴-۲-۳- درآمد ماهیانه گردشگران

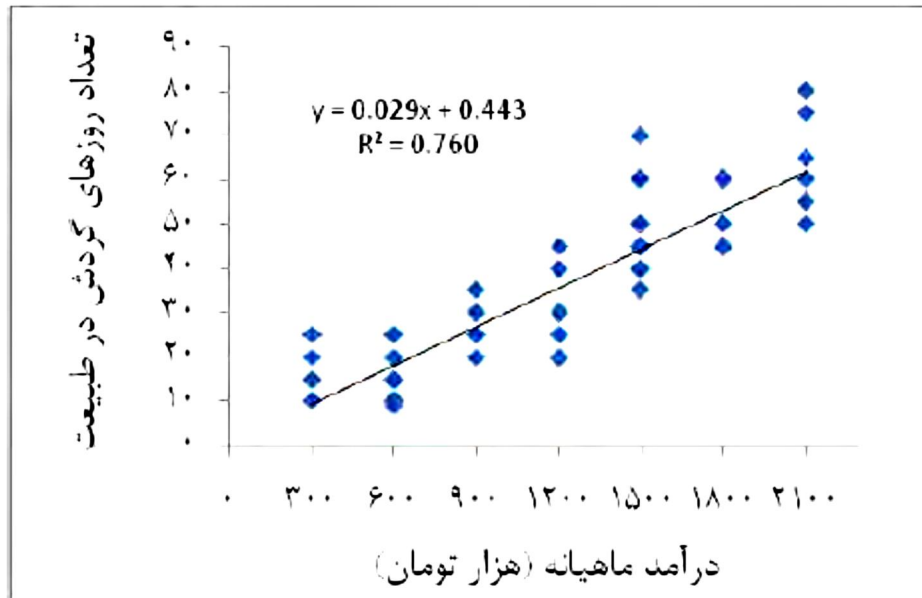
درآمد افراد، یکی از فاکتورهای مهم در ارزیابی اقتصادی تفرجگاهها و تاثیر عمده آن بر روی تقاضای تفرجی است. بررسی ها نشان می دهد که خانوارهای با درآمد بالا بیشترین فراوانی را در میان مراجعه کنندگان به مناطق تفرجگاهی تشکیل می دهد؛ چنانچه در این بررسی نیز مشخص گردید که بیشترین تعداد افراد (۲۲ درصد) دارای سطح درآمدی بین ۱۲۰۰ تا ۱۵۰۰ هزار تومان در ماه بودند. از آنجایی که میزان درآمد ماهانه ی افراد، نشان دهنده وضعیت شغلی آنها است تنها ۹ درصد از بازدید کنندگان دارای سطح تحصیلات درآمد کمتر از ۳۰۰ هزار تومان و ۹ درصد از افراد دارای ماهیانه بیشتر از ۱۸۰۰ هزار تومان بودند. درآمد ماهیانه ی متوسط افراد ۱۲۶۱۰۰۰ تومان تعیین گردید. شکل (۸)، درصد افراد تشکیل دهنده هر یک از طبقات درآمدی را نشان می دهد.

شکل (۸): درصد افراد موجود در هر یک از طبقات درآمدی

۴-۲-۴: رابطه میان سطح درآمد ماهانه ی گردشگران با تعداد روزهای گردش در طبیعت

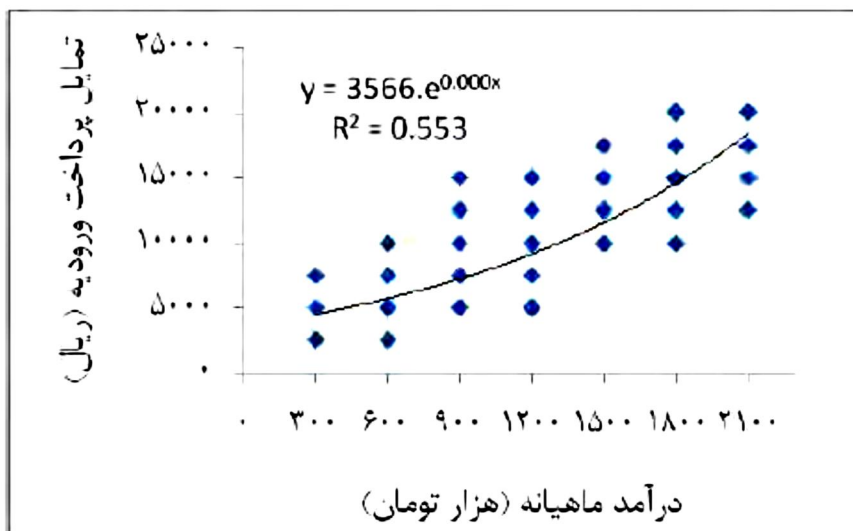
بررسی رابطه میان سطح درآمد ماهانه ی افراد با تعداد روزهای گردش در طبیعت نشان داد که ضریب همبستگی میان این دو متغیر برابر با ۰/۷۶ بود که وابستگی بالای تعداد روزهای گردش افراد با درآمد ماهانه آنها را نشان می دهد (شکل ۹).

شکل (۹) رابطه میان میزان درآمد و تعداد روزهای گردش در طبیعت

۴-۲-۵: رابطه میان سطح درآمد، گردشگران و تمایل به پرداخت ورودیه

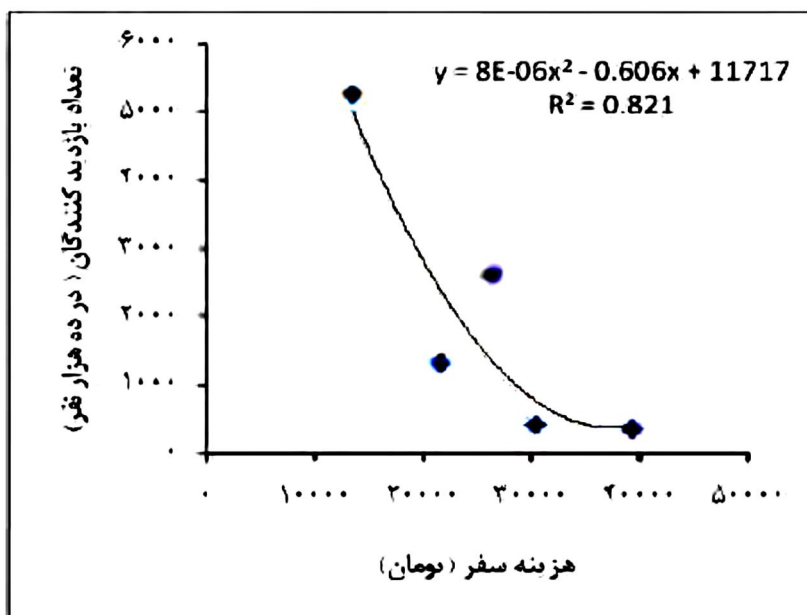
محاسبه ضریب همبستگی میان سطح درآمد و تمایل به پرداخت ورودیه (۰/۵۵۳) نیز همبستگی میان این دو متغیر را آشکار ساخت، که نشان دهنده ی افزایش تمایل به پرداخت ورودیه با افزایش سطح درآمد است. (شکل ۱۰)

شکل (۱۰) رابطه میان میزان درآمد و تمایل به پرداخت ورودیه

۴-۲-۶- رابطه میان تعداد بازدیدکنندگان پارک جنگلی طاق بستان و هزینه سفر

بیشترین تعداد بازدیدکنندگان افرادی هستند که کمترین هزینه را برای رسیدن تا تفرجگاه پرداخت می کنند. بررسی رابطه‌ی بین دو متغیر هزینه سفر و تعداد بازدیدکنندگان نشان می دهد که ضریب همبستگی میان دو متغیر در پارک جنگلی طاق بستان برابر ۰/۸۲۱ می باشد، که نشان دهنده‌ی کاهش تعداد بازدید کنندگان با افزایش هزینه سفر است (شکل ۱۱).

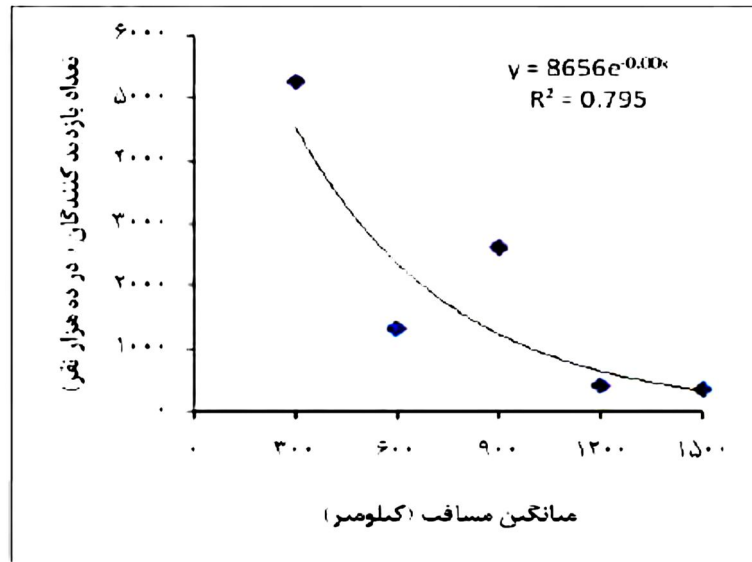

شکل (۱۱) رابطه میان تعداد بازدیدکنندگان و هزینه سفر

۴-۲-۷- رابطه میان تعداد بازدیدکنندگان و بعد مسافت سفر

نتایج بررسی رابطه‌ی میان تعداد بازدیدکنندگان و بعد مسافت نشان می دهد که میزان همبستگی بین این دو متغیر در پارک جنگلی طاق بستان برابر با ۰/۷۹ می باشد که نشان دهنده کاهش تعداد بازدید کنندگان با افزایش فاصله تا تفرجگاه است (شکل ۱۲).

شکل ۲: رابطه میان تعداد بازدید کنندگان و بعد مسافرت سفر

۵- بحث و نتیجه گیری

با توجه به ضرورتی که در ایجاد مدیریت کارآمد تفرجگاه‌ها، جهت حفاظت و توسعه آنها وجود دارد و اینکه تدوین طرح های جامع توسعه گردشگری، نیازمند برآورد منافع حاصل از آنهاست، در این تحقیق جهت برآورد ارزش اقتصادی - تفریحی پارک جنگلی طاق بستان شهر کرمانشاه، از روش هزینه سفر منطقه ای (Z.T.C.M) استفاده گردید. نتایج این تحقیق نشان داد که متغیر هایی مانند سن، سطح تحصیلات و میزان درآمد بازدید کنندگان، در استفاده ی افراد از پارک جنگلی طاق بستان اثر قابل توجهی داشتند. بررسی سطح درآمد بازدید کنندگان نشان داد که میان این متغیر و تعداد روزهای بازدید از تفرجگاه و نیز تمایل به پرداخت ورودیه، همبستگی بالایی وجود دارد. این نتایج چندان دور از انتظار نبود. چنانچه امرت (۱۹۹۹) و دانلی و همکاران (۱۹۹۸) نیز نتایج مشابهی را برای پارک های ایالتی امریکا به دست آوردند. این تحقیق نشان داد که سطح تحصیلات نیز نقش مهمی در جذب گردشگران پارک جنگلی طاق بستان دارد؛ چنانکه تنها ۶ درصد بازدید کنندگان بیسواد بودند و ۴۹ درصد بازدید کنندگان را افراد با تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم و ۴۵ درصد با تحصیلات دانشگاهی تشکیل می داد. سطح سواد رابطه ی مستقیم با میزان درآمد دارد؛ چنانچه با افزایش سطح تحصیلات، فرصت های فراغتی افراد افزایش می یابد (شرشتا و همکاران، ۲۰۰۲)، که خود میتواند تائیدی بر نتیجه ی بالا باشد، ضمن اینکه افراد تحصیل کرده مایل به گذراندن اوقات فراغت خود با سرگرمی هایی هستند که آنها را به دیدار از جاذبه های طبیعی، تشویق و ترغیب کند و موجب افزایش سطح آگاهی آنها نسبت به طبیعت گشته و در نهایت حس حفاظت و حراست از محیط های طبیعی را در آنان برانگیخته و تقویت کند (هاشیموتو، ۲۰۰۲).

شناسایی گروه های سنی بازدید کنندگان از مهمترین بخش ها در بررسی های لازم برای گذران اوقات فراغت بازدید کنندگان است. بررسی مطالعات انجام شده در برخی از تفرجگاه های کشور نشان

می دهد که این مناطق برای نوجوانان تا میانسالان از جاذبه ی بیشتری برخوردارند (محمودی ودانه کار، ۱۳۸۶). لذا باید به نیازهای تفرجی این گروه های سنی توجه بیشتری صورت گیرد. اما نتایج ما نشان داد که بیشترین تعداد بازدید کنندگان (۴۸ درصد) در محدوده ی سنی ۲۰-۳۵ سال قرار داشتند که این خود می تواند به دلیل کمبود امکانات رفاهی موجود در پارک جنگلی طاق بستان، بخصوص برای گروه های سنی پایین تر از ۲۰ سال و بالاتر از ۵۰ سال باشد.

مطابق بررسی های صورت گرفته، غالب بازدید کنندگان از تفرجگاه ها تمایل به پرداخت ورودیه دارند و در قبال آن انتظار دارند حداقل تسهیلات رفاهی در مناطق تفرجی فراهم گردد (محمودی ودانه کار، ۱۳۸۶). هر چند پرداخت ورودیه پشتوانه مناسبی برای احداث و نگهداری مناطق تفرجی نیست، اما دریافت ورودیه، حساسیت بازدید کنندگان را نسبت به سلامت سازه های تفرجگاه ها یا پاکیزه و بهداشتی بودن تسهیلات پیش بینی شده افزایش داده و آنان را نسبت به عملکرد نا مناسب دیگران مانند صدمه زدن به سازه های تفرجی، نگهداری درختان، پرداخته کردن زباله، هدر رفتن آب شرب و غیره حساس نموده و زمینه مدیریت مشارکتی در منطقه را فراهم می سازد. نتایج این مطالعه نشان داد که تمامی بازدید کنندگان تمایل به پرداخت ورودیه داشتند و ۲۱ درصد (بیشترین تعداد) نیز تمایل به پرداخت ورودیه ۱۰۰۰ تومانی را داشتند که تأیید کننده تمایل افراد به حفاظت از تاسیسات و امکانات موجود در تفرجگاه است.

ارزش تفرجی بالای پارک جنگلی طاق بستان که در بهار و تابستان ۱۳۹۳ محاسبه شد، برابر با مقدار ۷۲۷۰۴۵۳۸ تومان به دست آمد. این نتیجه نشان می دهد که در صورت توسعه امکانات و زیر ساخت های مورد نیاز در پارک جنگلی طاق بستان می توان با جذب حداکثر تعداد گردشگران به این منطقه به درآمدهای بالایی در بخش اکوتوریسم دست یافت و بدین ترتیب شرایط لازم جهت اجرای سرمایه گذاری اکوتوریسم و فعالیت های مرتبط با آن را از طریق بازار یابی موثر، افزایش اطلاعات و آموزش ایجاد نمود.

در این بررسی سعی گردید با در نظر گرفتن شرایط محیطی و اقتصادی و اجتماعی مختلف، بهترین و تاثیر گذار ترین عوامل موثر بر توسعه صنعت اکوتوریسم پارک جنگلی طاق بستان شناخته و به کار گرفته شود. بکارگیری معیارهای یاد شده در فرایند ارزیابی نشان داد که:

- ۱- نتایج حاصل شده از مطالعه پارک جنگلی طاق بستان شهر کرمانشاه از روش هزینه سفر منطقه ای می تواند به عنوان ابزاری موثر در برنامه ریزی و مدیریت طرح های توسعه ای مورد استفاده قرار گیرد.
- ۲- در این مطالعه، با انجام ارزیابی خصوصیات بازدید کنندگان از پارک جنگلی طاق بستان، به بررسی مسائل موجود در پارک و عوامل موثر بر تقاضای تفرجی آن پرداخته شد؛ چرا که شناسایی و تحلیل عوامل فوق، کمک شایان توجهی به اجرای مدیریت موفق تفرجگاه ها و در نتیجه آن، رضایتمندی استفاده کنندگان از این مناطق می کند این موضوع در تعیین برنامه ریزی جهت تامین نیاز آتی امری اجتناب ناپذیر است.

منابع و مآخذ:

- ۱- اسماعیلی ساری، ع، لطیفی اسکویی، ن. ۱۳۸۵. ارزشگذاری اقتصادی - تفرجگاهی پارک جنگلی عون بن علی تبریز. فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، شماره ۴، صفحات ۲۰۸ تا ۲۱۷.
- ۲- امیرنژاد، ح. ۱۳۸۶. اقتصاد منابع طبیعی، انتشارات جاودانه.
- ۳- پیشکاری، ک، اسماعیلی ساری، ع. ۱۳۸۶. ارزشگذاری اقتصادی - تفرجگاهی پارک جنگلی طالقانی، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره نهم، شماره ۳، صفحات ۸۳ تا ۹۲.
- ۴- خورشیددوست، ع. ۱۳۷۶. نقش روش‌های قیمت‌گذاری و تحلیل اقتصادی در ارزیابی محیط زیست، مجله محیط شناسی، شماره ۲۰، صفحات ۹۳ تا ۱۰۲.
- ۵- دهقانی، م، فرشچی، پ، دانه‌کار، ا، کرمی، م. ۱۳۸۹. ارزشگذاری تفرجگاهی جنگل‌های مانگرو در منطقه حفاظت شده حرا به روش هزینه سفر، مجله پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل، شماره ۱، صفحات ۳۳ تا ۴۸.
- ۶- دیانت‌نژاد، م. ۱۳۸۲. ارزشگذاری اقتصادی دریاچه منطقه ۲۲ شهرداری تهران بر اساس روش کلاوسون. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
- ۷- سعودی شهابی، س، واسماعیلی ساری، ع. ۱۳۸۵. تعیین ارزش تفرجگاهی تالاب انزلی با استفاده از روش هزینه سفر فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست شماره ۳، صفحات ۶۱ تا ۶۹.
- ۸- سهرابی، ب. ۱۳۸۴. ارزشگذاری اقتصادی پارک جنگلی عباس آباد بهشهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده منابع طبیعی گرگان.
- ۹- عابدین‌زاده، ن. ۱۳۸۴. مقایسه ارزشگذاری پارک جنگلی سروان و پارک شهر رشت و راهکارهای مدیریتی. پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد محیط زیست. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
- ۱۰- فضلی، م. ۱۳۸۳. ارزشگذاری اقتصادی پارک چیتگر با استفاده از روش کلاوسون. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم محیط زیست، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ۱۱- فلاح‌شمسی، س. ر.، سعید، او، سبحانی، ه.، درویش صفت، ع. ا.، فرجی‌دانا، ا. ۱۳۸۶. تعیین ارزش اقتصادی اراضی طبیعی حومه شهرها برای برنامه ریزی گردشگری با استفاده از روش هزینه دسترسی: بررسی موردی پارک "قلعه دره سی"، آذربایجان شرقی. نشریه دانشکده منابع طبیعی، شماره ۴، صفحات ۱۳۲۹ تا ۱۳۴۲.
- ۱۱- فلاح‌شمسی، س. ر.، موسوی پور، ص.، نجفی، ب.، ابطحی، س. ع.، مخدوم‌فرخنده، م. ۱۳۸۷. برآورد ارزش اقتصادی گردشگری در مراتع پارک ملی کوی ایران. مجله مرتع، شماره ۴، صفحات ۴۳۶ تا ۴۴۸.
- ۱۳- کمف، ه. ۱۳۷۹. اقتصاد در تنگنای اکولوژی. ترجمه‌ی شاهرخ وزیری دفتری، انتشارات سازمان محیط زیست تهران.

- ۱۴- ملافی غلامی، د.، نوری کمری، ا.، یارعلی، ن. ۱۳۹۰. ارزشگذاری اقتصادی تفرجگاه‌های طبیعی با استفاده از روش هزینه سفر منطقه ای (مطالعه موردی: چشمه دیمه استان چهارمحال و بختیاری)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۵، صفحات ۱ تا ۱۶.
- ۱۵- مافی غلامی، د.، و یارعلی، نو. ۱۳۸۸. ارزشگذاری تفرجگاهی تالاب بین‌المللی چغاخور با استفاده از روش هزینه سفر منطقه‌ای. مجله محیط‌شناسی، شماره ۵۰، صفحات ۴۵ تا ۵۴.
- ۱۶- مجابی، م.، منوری، م. ۱۳۸۴. ارزش‌گذاری اقتصادی پارک‌های پردیسان و لویزان. فصلنامه علوم محیطی، شماره ۷، صفحات ۶۳ تا ۷۲.
- ۱۷- محمودی، ب.، دانه‌کار، الف. ۱۳۸۶. ارزیابی توان تفرجگاهی سامان عرفی منج در محدوده جنگلهای شهرستان لردگان در استان چهارمحال و بختیاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جنگل‌داری، دانشکده منابع طبیعی ساری، دانشگاه مازندران.

Archive of SID